

CZU: 343.213:341.18(478)

UNELE CONSIDERAȚIUNI PRIVIND APLICĂREA LEGII PENALE ÎN TIMP ÎN SINTEZA PRACTICII CURȚII CONSTITUȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA

Drăgălin PĂDURE

Universitatea de Stat din Moldova

În articol sunt sintetizate cele mai progresive concluzii ale Curții Constituționale a Republicii Moldova în materia aplicării legii penale în timp. Autorul a selectat mai multe spețe din jurisprudența Curții Constituționale și a scos în evidență cele mai progresive viziuni considerate de autor ca principii îndrumătoare în aplicarea legii penale. S-a reținut că legile privind modificarea legii penale (incriminarea faptelor în legile penale, stabilirea pedepsei pentru ele, precum și alte reglementări, cum ar fi prescriptibilitatea răspunderii penale etc.) se întemeiază pe rațiuni de politică penală, iar textul legii trebuie să fie redactat cu claritate. Aplicarea retroactivă a legii penale este posibilă doar dacă este mai favorabilă.

Cuvintele-cheie: *lege penală, lege penală mai favorabilă, neretroactivitatea legii penale, claritatea legii penale, politica penală, efectul retroactiv al legii penale.*

SEVERAL CONSIDERATIONS REGARDING CRIMINAL LAW APPLICATION IN TIME IN CASE LAW SYNTHESIS OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

In the realm of this article there have been synthesized the most progressive conclusions of the Constitutional court of The Republic of Moldova in the matter of Criminal law application in time. The author has selected a lot of cases from the Case law of the Constitutional court of the Republic of Moldova and has emphasized the most advanced views comprehended by the author as the basic principles in the application of Criminal law. There have been observed that laws on modifications of the Criminal law (incrimination of the criminal offences; establishment of the criminal punishment for such misdeeds, as well as other regulations such as terms of prescription of criminal liability etc.) are based on the principles of the Penal Policy, but the text of law must be edited with clarity. Reversible power of Criminal law is possible only if it a favorable one.

Keywords: *Criminal law, favorable Criminal law, prohibition of retroactivity of criminal law, Penal Policy, reversible effect of Criminal law.*

Introducere

Actualmente, în materia aplicării legii penale în timp sunt relevante următoarele norme juridice cu caracter internațional și național:

- Articolul 7 al Convenției europene pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, amendată prin protocoalele adiționale [1] (*Nicio pedeapsă fără lege*);
- Articolul 22 al Constituției Republicii Moldova [2] (*Neretroactivitatea legii*);
- Articolul 1 din Codul penal al Republicii Moldova [3] (*Legea penală a Republicii Moldova*);
- Articolul 8 din Codul penal al Republicii Moldova (*Acțiunea legii penale în timp*);
- Articolul 10 din Codul penal al Republicii Moldova (*Efectul retroactiv al legii penale*);
- Articolul 10¹ din Codul penal al Republicii Moldova (*Aplicarea legii penale mai favorabile în cazul pedepselor definitive*).

Le vom trece în revistă.

Articolul 7 al Convenției europene pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului (*Nicio pedeapsă fără lege*), amendată prin protocoalele adiționale, prevede următoarele:

„1. Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, la momentul în care a fost săvârșită, nu constituia o infracțiune, potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea care era aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii.

2. Prezentul articol nu va aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane vinovate de o acțiune sau de o omisiune care, în momentul săvârșirii sale, era considerată infracțiune potrivit principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate.”

De menționat că, potrivit jurisprudenței Curții Europene, §1 art.7 din Convenția europeană, care consacră principiul legalității incriminării și pedepsei (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), pe lângă interzicerea, în

mod special, a extinderii conținutului infracțiunilor existente asupra unor fapte care, anterior, nu constituiau infracțiuni, prevede și principiul potrivit căruia legea penală nu trebuie interpretată și aplicată extensiv în defavoarea acuzatului, de exemplu, prin analogie.

Articolul 22 al Constituției Republicii Moldova (*Neretroactivitatea legii*) prevede următoarele: „*Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nicio pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos.*”

Articolul 1 din Codul penal al Republicii Moldova (*Legea penală a Republicii Moldova*) prevede:

„(1) *Prezentul cod este unica lege penală a Republicii Moldova.*

(2) *Codul penal este actul legislativ care cuprinde norme de drept ce stabilesc principiile și dispozițiile generale și speciale ale dreptului penal, determină faptele ce constituie infracțiuni și prevede pedepsele ce se aplică infractorilor.*

(3) *Prezentul cod se aplică în conformitate cu prevederile Constituției Republicii Moldova și ale actelor internaționale la care Republica Moldova este parte. Dacă există neconcordanțe cu actele internaționale privind drepturile fundamentale ale omului, au prioritate și se aplică direct reglementările internaționale.*”

În conformitate cu prevederile art.8 CP RM (*Acțiunea legii penale în timp*), caracterul infracțional al faptei și pedeapsa pentru aceasta se stabilesc de legea penală în vigoare la momentul săvârșirii faptei.

Reglementări privind efectul retroactiv al legii penale se cuprind în art.10 CP RM, potrivit căruia:

- alin.(1) – „*Legea penală care înlătură caracterul infracțional al faptei, care ușurează pedeapsa ori, în alt mod, ameliorează situația persoanei ce a comis infracțiunea are efect retroactiv*”. Cu alte cuvinte, legea penală se extinde asupra persoanelor care au săvârșit faptele respective până la intrarea în vigoare a acestei legi, inclusiv asupra persoanelor care execută pedeapsa ori care au executat pedeapsa, dar au antecedente penale;

- alin.(2) – „*Legea penală care înăsprește pedeapsa sau înrăutățește situația persoanei vinovate de săvârșirea unei infracțiuni nu are efect retroactiv*”.

Astfel, în sensul art.22 din Constituție în coroborare cu art.10 CP RM, *neretroactivitatea legii penale vizează orice circumstanță care duce la înrăutățirea situației persoanei, fără a se limita doar la mărimea și categoria pedepsei aplicate, astfel încorporând și instituția prescripției tragerii la răspundere penală.*

În conformitate cu prevederile alin.(7) art.10¹ CP RM (*Aplicarea legii penale mai favorabile în cazul pedepselor definitive*), în cazul în care, în temeiul efectului retroactiv al legii penale, se impune recalificarea faptei stabilite printr-o hotărâre judecătorească irevocabilă, instanța de judecată, soluționând chestiunea privind executarea hotărârii respective, va recalifica fapta și va aplica pedeapsa prin fixarea maximului sancțiunii prevăzute de legea penală mai favorabilă condamnatului, dacă pedeapsa stabilită prin hotărârea irevocabilă este mai mare decât maximul prevăzut de legea penală nouă, sau va menține pedeapsa stabilită prin hotărârea irevocabilă.

Rezultate și discuții

În conformitate cu alin.(1) art.61 din Codul jurisdicției constituționale, nr.502 din 16.06.1995, Curtea Constituțională pronunță hotărâri și decizii și emite avize [4]. Potrivit alin.(2) art.61 din Codul jurisdicției constituționale, în cazul soluționării în fond a sesizării se pronunță hotărâre sau se emite aviz, pe când în cazul nesoluționării în fond a sesizării se pronunță decizie, care se întocmește ca act aparte ori se consemnează în procesul-verbal (alin.(3)).

În materia aplicării legii penale în timp am selectat câteva decizii și hotărâri ale Curții Constituționale a Republicii Moldova, după cum urmează:

1) Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova din 19 ianuarie 2017 de inadmisibilitate a sesizării nr.159g/2016 *privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 126 alin.(1) și alin.(11) din Codul penal (stabilirea proporțiilor mari și deosebit de mari)*. Opinie separată expusă în temeiul art.27 alin.(5) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și art.67 din Codul jurisdicției constituționale [5];

2) Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova din 29 aprilie 2016 de inadmisibilitate a sesizării nr.31g/2016 *privind excepția de neconstituționalitate a articolului 249 din Codul penal (criteriile de calificare a faptelor penale și contravenționale)* [6];

3) Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova din 18 noiembrie 2016 de inadmisibilitate a sesizării nr.133g/2016 *privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 10¹ alin.(7) din Codul penal (aplicarea legii mai favorabile în cazul recalificării infracțiunii)* [7];

4) Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova din 27 mai 2014 pentru controlul constituționalității art.II al Legii nr.56 din 4 aprilie 2014 *pentru completarea articolului 60 din Codul penal al Republicii Moldova (prescripția tragerii la răspundere penală) (Sesizarea nr. 27a/2014)* [8];

5) Hotărârea Curții Constituționale din 16 aprilie 2015 *pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită) (Sesizarea nr. 60a/2014)* [9].
Le vom prezenta *infra*.

1. *Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova din 19 ianuarie 2017 de inadmisibilitate a sesizării nr.159g/2016, privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 126 alin.(1) și alin.(11) din Codul penal (stabilirea proporțiilor mari și deosebit de mari).*

Prin Legea nr.207 din 29 iulie 2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (în vigoare din 7 noiembrie 2016), *inter alia*, prevederile alin.(1) art.126 din Codul penal al Republicii Moldova, care reglementează conceptul de „*proporții mari*”, au fost expuse într-o redacție nouă. De asemenea, articolul 126 din Codul penal al Republicii Moldova a fost completat cu alineatul (1¹), care definește noțiunea de „*proporții deosebit de mari*”.

Prin noile reglementări legiuitorul a renunțat la concepția de a stabili în legea penală proporțiile mari și deosebit de mari conform criteriului unităților convenționale (depășirea a 2500 de unități convenționale pentru proporțiile mari, și respectiv, depășirea a 5000 de unități convenționale pentru proporțiile deosebit de mari), concepție aplicabilă până la operarea amendamentelor enunțate. Astfel, la determinarea proporțiilor mari și deosebit de mari legiuitorul a prevăzut drept bază de calcul salariul mediu lunar pe economie prognozat, stabilit prin hotărâre de Guvern, *în vigoare la momentul săvârșirii faptei* (20 de salarii pentru determinarea proporțiilor mari și 40 de salarii pentru determinarea proporțiilor deosebit de mari).

De menționat că Guvernul aprobă anual și publică în Monitorul Oficial cuantumul salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru fiecare an, care de fapt reprezintă o valoare constantă și o bază de calcul pentru mai multe reglementări potrivit prevederilor legale enunțate, momentul în raport cu care se stabilește cuantumul proporțiilor mari și deosebit de mari are o reglementare *expressis verbis* și nu creează incertitudini.

În conformitate cu prevederile alin.(1) art.126 CP RM (*Proporții deosebit de mari, proporții mari, daune considerabile și daune esențiale*), se consideră proporții mari valoarea bunurilor sustrate, dobândite, primite, fabricate, distruse, utilizate, transportate, păstrate, comercializate, trecute peste frontiera vamală, valoarea pagubei pricinuite de o persoană sau de un grup de persoane, care depășește 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern *în vigoare la momentul săvârșirii faptei*.

Totodată, potrivit prevederilor alin.(1¹) art.126 CP RM, *se consideră proporții deosebit de mari valoarea bunurilor sustrate, dobândite, primite, fabricate, distruse, utilizate, transportate, păstrate, comercializate, trecute peste frontiera vamală, valoarea pagubei pricinuite de o persoană sau de un grup de persoane, care depășește 40 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei*.

Drept argumente privind excepția de neconstituționalitate autorul a invocat faptul că prevederile alin.(1) și (1¹) art.126 CP RM, care determină proporțiile mari și deosebit de mari în funcție de cuantumul salariului mediu lunar pe economie, stabilit de Guvern, în vigoare la momentul săvârșirii faptei, instituie un tratament discriminatoriu. În opinia autorului excepției, faptul că mărimea salariului mediu lunar pe economie prognozat se aprobă în fiecare an de către Guvern, fiind diferită, generează imprevizibilitatea normei legale și, în consecință, afectează principiul retroactivității legii penale. Potrivit autorului excepției, prevederile contestate încălcă dispozițiile alin.(2) art.16 și art.22 din Constituție.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova în acest caz a reiterat că prerogativa de a soluționa excepțiile de neconstituționalitate, cu care a fost investită prin lit.g) alin.(1) art.135 din Constituție, presupune stabilirea corelației dintre normele contestate și textul Constituției, ținând cont de principiul supremației acesteia și de pertinenta prevederilor contestate pentru soluționarea litigiului principal în instanțele de judecată.

În pct.15 al Deciziei Curții Constituționale a Republicii Moldova din 19 ianuarie 2017 s-a atenționat că o prevedere legală poate constitui obiect al jurisdicției constituționale doar în cazul în care normele constituționale invocate au incidență asupra normelor contestate, și nicidecum compararea prevederilor mai multor legi între ele sau a dispozițiilor cuprinse în aceeași lege și raportarea concluziei ce ar rezulta din această comparație la dispoziții ori principii ale Constituției.

Anterior, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a statuat că incriminarea faptelor în legile penale, stabilirea pedepsei pentru ele, precum și alte reglementări, țin de competența Parlamentului și se întemeiază pe rațiuni de politică penală. Referitor la acest caz, Curtea Constituțională a subliniat că nu poate reține alegația autorului excepției de neconstituționalitate, potrivit căreia sintagma „*in vigoare la momentul săvârșirii faptei*” din alin.(1) și alin.(1¹) art.126 CP RM ar contraveni principiului previzibilității legii, garantat de art.23 din Constituție. În ceea ce privește alegațiile autorului excepției precum că prin aprobarea în fiecare an de către Guvern a mărimii salariului mediu lunar pe economie prognozat se afectează principiul retroactivității legii penale, acestea au fost recunoscute de Curtea Constituțională ca neîntemeiate.

În conformitate cu art.8 CP RM, caracterul infracțional al faptei și pedeapsa pentru aceasta se stabilesc de legea penală *in vigoare la momentul săvârșirii faptei*.

Totodată, potrivit alin.(2) art.10 CP RM, legea penală care înăsprește pedeapsa sau înrăutățește situația persoanei vinovate de săvârșirea unei infracțiuni nu are efect retroactiv. *Efectul retroactiv al legii penale ține de aplicabilitatea noii legi penale mai favorabile în raport cu legea anterioară.* Acest principiu fiind indisolubil legat de cel al legalității, care reprezintă o caracteristică a statului de drept.

În această Decizie a Curții Constituționale s-a arătat că principiul aplicării legii penale mai favorabile (*lex mitior*) nu este incident rațiunii dispozițiilor Legii nr.207 din 29 iulie 2016, care au instituit cert modalitatea de calcul al proporțiilor în legea penală, și anume: prin determinarea mărimii proporțiilor mari și deosebit de mari în funcție de mărimea salariului mediu lunar pe economie prognozat, stabilit anual prin hotărâre de Guvern.

Opțiunea legislativă de a lua în considerare salariul mediu lunar pe economie prognozat, stabilit prin hotărâre de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei, la determinarea proporțiilor mari și deosebit de mari *nu instituie pentru destinatarii legii penale un tratament diferențiat.* Or, în situații identice sau comparabile este aplicabil același mecanism de calcul al proporțiilor mari și deosebit de mari.

În contextul celor menționate, Curtea Constituțională a reținut că excepția de neconstituționalitate era nefondată și nu putea fi acceptată pentru examinare în fond.

Totodată, pe marginea acestei cauze a fost formulată opinie separată expusă în temeiul art.27 alin.(5) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și al art.67 din Codul jurisdicției constituționale. În dezacord cu soluția adoptată de majoritate, autorul opiniei separate a concluzionat că excepția de neconstituționalitate trebuia examinată în fond. În opinia judecătorului Curții Constituționale Igor Dolea, problema juridică ridicată în sesizare vizează respectarea art.22 din Constituție în materia retroactivității legii penale mai favorabile. În acest sens, legiuitorul, la elaborarea Codului penal, a respectat principiul prevăzut în articolul 15 din Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, care impune aplicarea retroactivă a legii penale mai favorabile. Cu referire la art.15 din Pact, Comitetul ONU pentru Drepturile Omului a menționat că dispozițiile art.15 nu se referă doar la retroactivitatea legii penale, dar și, în aspect general, la principiul legalității în domeniul dreptului penal, ca răspunderea și pedeapsa să se limiteze la norme clare și previzibile la momentul comiterii faptei penale. Autorul opiniei separate subliniază că art.7 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu prevede expres dispoziția privind beneficierea retroactivă de o lege penală mai favorabilă. Totuși, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a arătat că acesta este un drept inerent ce derivă din art.7 al Convenției. În acest sens, Curtea a constatat violarea art.7 din Convenție în cazul în care statul nu a aplicat retroactiv o lege penală mai favorabilă (*Jamil c. Franței (nr.15917/89) din 8 iunie 1995, par.32*). Este necesar de a reaminti că art.15 par.2 din Convenție nu admite nicio derogare de la prevederile art.7; prin urmare, statele nu pot stabili excepții de la regula dată.

Autorul reține că dispozițiile art.10 CP RM vin să materializeze la nivel național principiul, stabilind că legea penală ce înlătură caracterul infracțional al faptei, care ușurează pedeapsa ori, în alt mod, ameliorează situația persoanei care a comis infracțiunea, are efect retroactiv, adică se extinde asupra persoanelor care au săvârșit faptele respective până la intrarea în vigoare a acestei legi, inclusiv asupra persoanelor care execută pedeapsa ori care au executat pedeapsa, dar au antecedente penale. Așadar, sub acest aspect normele interne nu ridică vreun semn de întrebare privind corespunderea cu standardele generale.

Pe de altă parte, sintagma introdusă în art.126 din Codul penal prin Legea nr.207 din 29.07.2016 impune a raporta calificarea infracțiunii „*la momentul săvârșirii faptei*”. Această normă ridică, în opinia separată a autorului, cel puțin două probleme legate de respectarea principiului clarității legii penale:

– *Dintr-un punct de vedere*, construcția gramaticală poate crea impresia că organul de urmărire penală sau instanța, efectuând încadrarea juridică a faptei, urmează să se ghideze de momentul comiterii infracțiunii, indiferent dacă ulterior a fost modificat sau nu salariul mediu lunar pe economie prognozat. În perspectiva în

care salariul mediu pe economie va crește, o asemenea interpretare va duce, implicit, la afectarea art.10 CP RM și, în mod firesc, a principiului retroactivității legii penale mai favorabile.

– *Din alt punct de vedere*, la aplicarea retroactivă a legii penale mai favorabile, organele judiciare vor fi obligate să recalifice fapta de fiecare dată când vor pronunța hotărârea, pentru a asigura exactitatea acesteia, în cazul în care fapta infracțională, urmărirea sau judecarea cauzei (inclusiv în apel și recurs) se vor produce în diferiți ani bugetari. Legea nr.780 din 27.12.2001 privind actele legislative recunoaște printre principiile de bază ale legiferării și cel al *stabilității* normelor juridice (art.4 alin.(3)).

Prin urmare, autorul opiniei separate, Igor Dolea, judecător la Curtea Constituțională, a conchis că în cazul de față consideră că norma supusă analizei generează probleme sub aspectul stabilității, ca un element al calității legii penale, iar excepția de neconstituționalitate nu pare a fi nefondată.

2. *Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova din 29 aprilie 2016 de inadmisibilitate a sesizării nr.31g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 249 din Codul penal (criteriile de calificare a faptelor penale și contravenționale).*

Într-o speță, la 21 martie 2016, avocatul inculpatului a ridicat excepția de neconstituționalitate a art.249 CP RM, invocând incertitudinea legislativă a normei aplicate în litigiu. Prin încheierea din aceeași dată, instanța a dispus ridicarea excepției de neconstituționalitate și transmiterea sesizării Curții Constituționale pentru soluționare.

În motivarea excepției de neconstituționalitate, avocatul R.D. susține că art.249 CP RM cuprinde componența de infracțiune „*Eschivarea de la achitarea plăților vamale*”. În același timp, potrivit alin.(13) și alin.(14) art.287 C.contr. RM, constituie contravenție neachitarea în termen a drepturilor de import și de export, precum și alte acțiuni al căror rezultat este neachitarea plinară a taxelor vamale și acțiunile care au ca scop exonerarea ilegală de drepturile de import și de export sau reducerea acestor drepturi. Autorul excepției susține că prevederile art.249 din CP RM și ale alin.(13) și alin.(14) art.287 C.contr. RM stabilesc sanționarea pentru comiterea aceluiași fapte. În acest sens, în lipsa unei clarități a normelor, autorul susține că fapta inculpatului a fost calificată greșit. Potrivit autorului excepției, prevederile contestate încalcă articolele 22 din Constituție și §1 art.7 din Convenția europeană. Autorul excepției a solicitat controlul constituționalității art.249 CP RM prin prisma art.22 din Constituție.

Examinând excepția de neconstituționalitate, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a observat că prevederile articolului 22 din Constituție, care garantează neretroactivitatea legii, nu au avut incidență în prezenta cauză. În același timp, autorul invocă identitatea de obiect al componenței de infracțiune cuprinsă la art.249 CP RM și a contravenției de la alin.(13) și alin.(14) art.287 C.contr. RM. Astfel, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a observat că problemele abordate în sesizare se referă la aspecte ce țin de calificarea și aprecierea gradului prejudiciabil al faptei penale și al faptei contravenționale.

S-a reținut că obiectul juridic specific poate fi protejat atât prin legea penală, cât și prin legea contravențională, legiuitorul făcând doar deosebirea cantitativă la calificarea faptelor, care redă gradul prejudiciabil al faptei săvârșite. Distanța dintre eschivarea de la achitarea plăților vamale incriminată penal și faptele similare sancționate în ordine contravențională constă tocmai în gradul prejudiciabil al faptelor săvârșite.

În acest sens, Curtea Constituțională a Republicii Moldova atrage atenția că prevederile art.249 CP RM stabilesc gradul prejudiciabil al eschivării de la achitarea plăților vamale, și anume – **proporții mari și deosebit de mari**, iar art.126 CP RM reglementează limitele proporțiilor mari și deosebit de mari. Astfel, se consideră proporții deosebit de mari, proporții mari valoarea bunurilor sustrate, dobândite, primite, fabricate, distruse, utilizate, transportate, păstrate, comercializate, trecute peste frontiera vamală, valoarea pagubei pricinuite de o persoană sau de un grup de persoane, care, la momentul săvârșirii infracțiunii, depășește 5000 și, respectiv, 2500 de unități convenționale de amendă.

Prin urmare, s-a reținut că *legiuitorul a instituit criterii care permit efectuarea distincțiilor la calificarea faptelor penale și a celor contravenționale, iar sesizarea privind excepția de neconstituționalitate este nefondată și nu poate fi admisă pentru examinare în fond*.

3. *Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova din 18 noiembrie 2016 de inadmisibilitate a sesizării nr.133g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 10¹ alin.(7) din Codul penal (aplicarea legii mai favorabile în cazul recalificării infracțiunii).*

Într-o speță s-a invocat încălcarea dreptului condamnatului la egalitate în fața legii și autorităților protejat de art.3, 4 lit.a), 8 lit.a) din Legea cu privire la asigurarea egalității și de art.16 alin.(2) din Constituție, prin faptul că a fost supus unui tratament diferențiat la aplicarea retroactivității legii penale de către instanțele de

judecată, acestea reducând termenul de pedeapsă în baza art.10¹ CP RM, pe când față de alți condamnați instanțele de judecată aplică art.10 CP RM. În motivarea excepției de neconstituționalitate, autorul susține că dispozițiile art.10¹ alin.(7) CP RM nu corespund criteriilor de calitate a legii și generează astfel aplicarea discriminatorie a acesteia. Astfel, autorul excepției susține că în privința unor condamnați instanțele judecătorești, în situații similare, aplică norma contestată, iar în privința altora aplică prevederile art.10 CP RM.

Obiectul excepției de neconstituționalitate îl constituie prevederile alin.(7) art.10¹ CP RM, care vizează în esență posibilitatea recalificării faptei stabilite condamnatului printr-o hotărâre judecătorească irevocabilă în baza legii penale mai favorabile.

În acest caz, Curtea Constituțională a observat că excepția de neconstituționalitate a fost ridicată în cadrul unui proces civil, având la bază o cerere de chemare în judecată cu privire la constatarea discriminării și încasarea prejudiciului, în timp ce norma contestată poartă un caracter penal. S-a reținut că norma contestată este incompatibilă *ratione materiae* cu soluționarea cauzei civile deduse judecătii, însă s-a atenționat că identificarea normei aplicabile cazului și stabilirea pedepsei penale ține de competența instanței de judecată. Astfel, Curtea Constituțională nu a putut reține excepția de neconstituționalitate, deoarece vizează o abordare *in abstracto* a problemelor de aplicare a unei norme din Codul penal care nu are legătură cu fondul litigiului principal, fiind o *actio popularis*, care este inoperabilă în cadrul rezolvării cazurilor excepționale de neconstituționalitate, spre deosebire de controlul ordinar al constituționalității normelor.

Prin urmare, în temeiul celor expuse *supra*, s-a menționat că excepția de neconstituționalitate este vădit nefondată și nu poate fi acceptată pentru examinare în fond.

4. *Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova din 27 mai 2014 pentru controlul constituționalității art.II al Legii nr.56 din 4 aprilie 2014 pentru completarea articolului 60 din Codul penal al Republicii Moldova (prescripția tragerii la răspundere penală) (Sesizarea nr. 27a/2014).*

Autorii sesizării au pretins că prevederile art.II al Legii nr.56 din 4 aprilie 2014 pentru completarea articolului 60 din Codul penal al Republicii Moldova [10] contravine articolelor 1, 7, 16, 22, 54, 114 din Constituție, precum și articolelor 6, 7, 14 și 17 din Convenția pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Astfel, la 4 aprilie 2014 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr.56 pentru completarea articolului 60 din Codul penal. Articolul II al legii prevede că, prin derogare de la prevederile articolului 60 din Codul penal al Republicii Moldova, prescripția tragerii la răspundere penală nu se aplică persoanelor care au săvârșit infracțiuni de abuz de putere sau abuz de serviciu, exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu ori neglijență în serviciu în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 ori în legătură cu aceste evenimente, pentru care, la data intrării în vigoare a legii, nu a expirat termenul de prescripție a tragerii la răspundere penală.

Prevederile relevante ale Legii nr.56 din 4 aprilie 2014 sunt următoarele:

„Art.I. – La articolul 60 din Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002, cu modificările ulterioare, alineatul (8) se completează în final cu textul „*indiferent de data la care au fost săvârșite*”.

Art.II. – Prin derogare de la prevederile articolului 60 din Codul penal al Republicii Moldova, „*prescripția tragerii la răspundere penală nu se aplică persoanelor care au săvârșit infracțiuni de abuz de putere sau abuz de serviciu, exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu ori neglijență în serviciu în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 ori în legătură cu aceste evenimente, pentru care, la data intrării în vigoare a prezentei legi, nu a expirat termenul de prescripție a tragerii la răspundere penală*”.

Sesizarea a vizat în esență neaplicarea prescripției tragerii la răspundere penală a persoanelor care au săvârșit infracțiuni de abuz de putere sau abuz de serviciu, exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu ori neglijență în serviciu în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 ori în legătură cu aceste evenimente, pentru care, la data intrării în vigoare a Legii nr.56 din 4 aprilie 2014, nu a expirat termenul de prescripție a tragerii la răspundere penală. Astfel, sesizarea se referea la un ansamblu de elemente și principii cu valoare constituțională interconexe, precum principiile legalității, securității juridice, accesibilității și previzibilității legii, neretroactivității legii penale.

Autorii sesizării pretind că normele contestate încalcă articolul 22 din Constituție, care prevede: „*Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nicio pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos.*”

Autorii sesizării au menționat că legea contestată conține grave abateri de la principiile legalității, securității juridice, accesibilității, previzibilității legii și neretroactivității legii penale. În argumentarea sesizării,

autorii invocă necesitatea asigurării calității legii în procesul de legiferare, întrucât, pentru a fi respectată, legea trebuie să fie clară, precisă și previzibilă, astfel încât individul să fie în măsură să prevadă consecințele ce pot decurge dintr-un fapt/acțiune determinată. De asemenea, autorii sesizării susțin că norma contestată încalcă principiul neretroactivității legii, deoarece duce la înrăutățirea situației persoanelor potențial vinovate de săvârșirea unor infracțiuni, în cazul cărora prescripția pentru tragerea la răspundere penală are scadență imediat sau în viitorul imediat apropiat.

Totodată, potrivit opiniei Parlamentului, prevederile contestate au caracterul unei *legi penale speciale*, care derogă de la dreptul comun, stabilind, în funcție de anumite circumstanțe, noi reguli, aplicabile în exclusivitate unor categorii de raporturi sociale sau subiecte strict determinate. Astfel, imprescriptibilitatea tragerii la răspundere penală în cazul infracțiunilor comise în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 a fost declarată datorită gravității atingerii valorilor sociale ocrotite prin incriminarea lor, ce necesită implicare și reacții ferme din partea statului. Aceste circumstanțe motivează intervenția legiuitorului prin adoptarea unei legi speciale, optând pentru aplicarea imediată a dispozițiilor din materia prescripției, mai severe, pentru infracțiunile de abuz de putere sau abuz de serviciu, exces de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, neglijență în serviciu doar în cazul în care acestea au fost comise în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 și care au legătură cu aceste evenimente.

Președintele Republicii Moldova în opinia prezentată menționează că, potrivit art.60 alin.(1) și art.72 alin.(3) lit.n) din Constituție, Parlamentul este organul reprezentativ suprem și unica autoritate legislativă, care prin lege organică reglementează infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora. Potrivit Președintelui, complexitatea dosarelor din aprilie 2009, precum și necesitatea efectuării unei anchete corecte, nu a permis ca până în prezent organele de anchetă și instanțele de judecată să stabilească și să tragă la răspundere penală persoanele care se fac vinovate de acțiunile incriminate. Astfel, ținând cont de faptul că termenul de prescripție de 5 ani de la săvârșirea unei infracțiuni mai puțin grave expira în aprilie 2014, legislativul, în deplină concordanță cu competențele sale constituționale, a adoptat legea contestată, reglementând o derogare de la normele penale generale. Totodată, cu referire la neretroactivitatea legii penale, în opinia șefului statului legea contestată nu introduce noi infracțiuni și nu modifică pedepsele.

Potrivit reprezentantului Guvernului, în măsura în care termenul de prescripție a început să curgă până la intrarea în vigoare a legii noi și continuă, nu suntem în prezența retroactivității legii. Conform principiului aplicării imediate a legii noi, aceasta trebuie să se aplice faptei care se află în derulare la momentul în care legea a fost adoptată. În cazul prescripției nu suntem în prezența unui drept care aparține cetățeanului, dreptul acestuia este unul mai general, care ține de securitatea raporturilor juridice, și anume: dreptul la un proces echitabil. Reprezentantul Guvernului a subliniat că eliminarea prescripțiilor pentru infracțiunile săvârșite la 7 aprilie 2009 ar putea comporta aspecte de neconstituționalitate sub aspectul proporționalității și justificării interesului public deosebit. Curtea Supremă de Justiție menționează că extinderea termenului de prescripție la infracțiuni diferențiate pe criteriul laturii obiective poate ridica probleme de constituționalitate și conformitate cu prevederile Convenției europene.

În cadrul acestei Hotărâri și în conformitate cu jurisprudența sa anterioară, Curtea Constituțională a reiterat că principiul statului de drept fundamentează exigența unei protecții adecvate împotriva arbitrarului din partea puterii publice.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova a considerat necesar de a examina instituția prescripției penale și efectele acesteia asupra persoanei în corelație cu principiul constituțional al neretroactivității legii penale. În acest sens, Curtea Constituțională a reținut că, potrivit art.22 din Constituție, nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos, de asemenea, nu se va aplica nicio pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova reține că instituția prescripției penale în Republica Moldova este inserată în legea penală (*lege materială*). Potrivit alin.(2) art.60 CP RM, prescripția răspunderii penale se aplică în funcție de fapta săvârșită, ea având efecte din ziua săvârșirii infracțiunii și până la data rămânerii definitive a hotărârii instanței de judecată. În același timp, potrivit legii contestate, prin derogare de la prevederile art.60 CP RM, prescripția tragerii la răspundere penală nu se aplică persoanelor care au săvârșit infracțiuni de abuz de putere sau abuz de serviciu, exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu ori neglijență în serviciu în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 ori în legătură cu aceste evenimente, pentru care, la data intrării în vigoare a acestei legi, nu a expirat termenul de prescripție a tragerii la răspundere penală.

Codul penal stabilește la alin.(8) art.60 *imprescriptibilitatea tragerii la răspundere penală* doar pentru săvârșirea infracțiunilor contra păcii și securității omenirii, infracțiuni de război, infracțiuni de tortură, tratament inuman sau degradant sau alte infracțiuni prevăzute de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova a observat că, prin interpretarea sistemică a legii penale a Republicii Moldova, *instituția prescripției tragerii la răspundere penală este reglementată în coroborare cu instituția pedepsei penale*. Agravarea pedepsei conduce în mod direct la schimbarea prescripției. Astfel, s-a reținut că termenul de prescripție variază în funcție de gravitatea pedepsei. În acest sens s-a menționat, prin norma contestată, că extinderea prescripției nu modifică gradul prejudiciabil al infracțiunilor de abuz de putere sau abuz de serviciu, exces de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, neglijență în serviciu, limitele pedepselor respectivelor infracțiuni nefiind modificate de către legiuitor.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova a constatat că reglementarea unor termene de prescripție diferite de tragere la răspundere penală pentru aceleași categorii de infracțiuni (abuz de putere sau abuz de serviciu, exces de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, neglijență în serviciu) *instituie un tratament discriminatoriu între persoanele care au săvârșit aceleași categorii de infracțiuni în aceeași perioadă de timp*.

Astfel, s-a reținut că infracțiunile de abuz de putere sau abuz de serviciu, exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu, neglijență în serviciu sunt calificate ca infracțiuni ușoare, mai puțin grave sau grave. De asemenea, s-a reținut că doar pentru infracțiunile ușoare și mai puțin grave termenul de prescripție de tragere la răspundere penală este de 2 și 5 ani, pe când pentru infracțiunile grave termenul este de 15 ani. Respectiv, s-a arătat că pasivitatea și incapacitatea organelor de drept de a investiga faptele de abuz de putere sau abuz de serviciu, exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu și neglijență în serviciu săvârșite în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 nu poate justifica o asemenea intervenție legislativă prin adoptarea normelor penale derogatorii. Ineficiența și inacțiunea organelor de drept nu poate avea ca efect aplicarea cu efect retroactiv a prevederilor care înrăutățesc situația persoanei.

Pe cale de consecință, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a dedus că derogarea de la prevederile art.60 CP RM și stabilirea imprescriptibilității tragerii la răspundere penală a persoanelor care au săvârșit infracțiuni de abuz de putere sau abuz de serviciu, exces de putere sau depășire a atribuțiilor de serviciu ori neglijență în serviciu în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 ori în legătură cu aceste evenimente, pentru care, la data intrării în vigoare a Legii nr.56 din 4 aprilie 2014, nu a expirat termenul de prescripție a tragerii la răspundere penală, contravine prevederilor art.22 și 16 din Constituție.

S-a observat că norma contestată stabilește imprescriptibilitatea răspunderii penale pentru fapte desfășurate într-o perioadă/dimensiune temporală, și anume: „*în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 ori în legătură cu aceste evenimente*.”

„*Timpul săvârșirii faptei*” este un element inerent al componenței infracțiunii, care urmează a fi indicat cu precizie, în conformitate cu prevederile art.9 CP RM, potrivit căruia „*timpul săvârșirii faptei se consideră timpul când a fost săvârșită acțiunea (inacțiunea) prejudiciabilă, indiferent de timpul survenirii urmărilor*.”

În contextul legii penale, termenul „*eveniment*”, utilizat în norma contestată, comportă caracter ambiguu din perspectiva că nu exprimă nici fapta, nici timpul, nici locul infracțiunii, ca semn al componenței infracțiunii.

Termenul „*eveniment*” poate implica atât prezența factorului uman (manifestații, întrevederi, reuniuni, proteste etc.), cât și lipsa acestuia (de exemplu, evenimente naturale de origine tehnogenă etc.). Nici sintagma „*în legătură cu aceste evenimente*”, din punctul de vedere al timpului săvârșirii faptei prejudiciabile (ca semn inerent al componenței infracțiunii), nu contribuie la asigurarea clarității și previzibilității normei contestate.

Principiul calității legii exclude în mod imperios posibilitatea incriminării și definirii infracțiunilor într-o formulă ambiguă și incertă.

Din raționamentele expuse, Curtea Constituțională a Republicii Moldova conchide că norma în partea privind „*în timpul evenimentelor din 7 aprilie 2009 ori în legătură cu aceste evenimente*”, din punctul de vedere al calității legii, încalcă principiul *lex certa*. Prin urmare, norma legală supusă controlului constituționalității încalcă exigențele clarității și previzibilității, astfel cum acestea au fost definite în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, și pune în pericol principiul securității raporturilor juridice și, implicit, atentează la drepturile fundamentale.

Prin urmare, articolul II al Legii nr.56 din 4 aprilie 2014 pentru completarea articolului 60 din Codul Penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002 a fost declarat *neconstituțional*.

5. *Hotărârea Curții Constituționale din 16 aprilie 2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită) (Sesizarea nr. 60a/2014).*

Autorul sesizării a pretins că prevederile ce se referă la confiscarea extinsă a bunurilor și incriminarea îmbogățirii ilicite contravin, în esență, principiilor constituționale privind prezumția licită a proprietății, prezumția nevinovăției și neretroactivitatea legii penale, consfințite în articolele 46 alin.(3), 21 și 22 din Constituție.

Din conținutul sesizării, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a observat că aceasta vizează în esență măsura de siguranță – confiscarea extinsă a bunurilor persoanei în cazul săvârșirii unor categorii de infracțiuni, precum și tragerea la răspundere penală în cazul dobândirii de către persoana cu funcție de răspundere sau persoana publică a averii în mod ilicit. Astfel, sesizarea se referă la un ansamblu de elemente și principii interconexe, precum prezumția licită a proprietății, prezumția nevinovăției și neretroactivitatea legii penale.

Printre altele, autorul sesizării susține că aplicarea retroactivă a unei norme noi care agravează situația persoanei este contrară principiului neretroactivității legii penale. Potrivit acestuia, în cazul confiscării extinse legea permite o interpretare incertă și inadmisibilă în procesul penal, dat fiind faptul că condiția dobândirii bunurilor pe o perioadă de 5 ani înainte și după săvârșirea infracțiunii, până la data adoptării sentinței, oferă instanței posibilitatea de a confisca bunurile dobândite anterior săvârșirii infracțiunii. În acest mod sunt afectate stabilitatea și securitatea raporturilor juridice.

Totodată, în opinia prezentată de Guvern se menționează că încălcarea principiului neretroactivității legii nu se poate imputa; or, normele contestate se aplică de la momentul intrării în vigoare. Stabilirea în lege a limitei de 5 ani anterior comiterii infracțiunii, precum și fixarea de către legiuitor, cu aceeași precizie, a momentului emiterii actului de sesizare a instanței constituie premise pentru formarea unei jurisprudențe unitare, pentru evitarea divergențelor în interpretarea perioadei pe care instanțele judecătorești o iau în considerare pentru a stabili existența unei disproporții vădite între valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată și veniturile obținute în mod licit de aceasta.

În opinia prezentată de Procuratura Generală se menționează că noua măsură de siguranță – confiscarea extinsă, prevăzută în dispozițiile Codului penal, poate fi aplicată numai față de o persoană care a săvârșit o faptă penală. La fel, confiscarea extinsă poate fi aplicată doar dacă atât infracțiunea pentru care este condamnată persoana, cât și acțiunile persoanei anterioare acestei infracțiuni, care au generat bunurile ce fac obiectul confiscării extinse, au fost comise după 25 februarie 2014, adică după intrarea în vigoare a Legii nr.326 din 23 decembrie 2013.

Cu referire la *modul de punere în aplicare* a normei examinate, Curtea Constituțională reține că, potrivit lit.a) alin.(2) art.106¹ CP RM, confiscarea extinsă se dispune dacă valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată timp de 5 ani înainte și după săvârșirea infracțiunii, până la data adoptării sentinței, depășește substanțial veniturile dobândite licit de aceasta. Stabilirea termenului de 5 ani are drept scop evitarea abuzurilor și divergențelor de interpretare a perioadei pe care instanțele judecătorești urmează s-o ia în considerare pentru a stabili existența unei disproporții între valoarea bunurilor dobândite de persoana condamnată și veniturile licite obținute de aceasta.

Totodată, Legea nr.326 din 23 decembrie 2013, prin care a fost reglementată instituția confiscării extinse a averii, a fost publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova la 25 februarie 2014, data intrării în vigoare. Potrivit art.22 din Constituție, *nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos*. De asemenea, nu se va aplica nicio pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos. Acest principiu derivă din cel al legalității, care reprezintă o caracteristică a statului de drept. În acest context în materie penală se aplică principiul *lex retro not agit*, potrivit căruia legea nu are putere retroactivă, și principiul *mitior lex*, principiu, potrivit căruia în cazul situațiilor determinate de succesiunea legilor penale se va aplica legea penală mai favorabilă.

În Hotărârea nr.14 din 27 mai 2014 Curtea a menționat: „53. [...] *sensul art.22 din Constituție în coroborare cu art.10 din Codul penal, neretroactivitatea legii penale vizează orice circumstanță care duce la înrăutățirea situației persoanei, fără a se limita doar la mărimea și categoria pedepsei aplicate [...]*”.

Într-o speță identică celei examinate, Curtea Constituțională a României a menționat că „norma penală privind confiscarea extinsă a bunurilor nu poate retroactiva cu privire la confiscarea bunurilor dobândite înainte de intrarea ei în vigoare, chiar dacă infracțiunile pentru care s-a dispus condamnarea sunt comise după această dată” (Decizia nr. 356/2014). Prevederile art.106¹ CP RM nu pot fi aplicate retroactiv cu privire la confiscarea bunurilor dobândite înainte de intrarea acestora prevederi în vigoare. Dispunerea măsurii con-

fiscării extinse pentru bunurile dobândite înainte de intrarea în vigoare a legii ar duce la încălcarea principiului constituțional al neretroactivității legii. Astfel, având la bază principiul neretroactivității legii penale, pot fi confiscate doar bunurile dobândite după intrarea în vigoare a legii (25 februarie 2014).

Concluzionând cele menționate, Curtea reține că reglementarea de către legiuitor în legislația penală a măsurii speciale „confiscarea extinsă” a bunurilor provenite din activități infracționale nu constituie o încălcare a normelor constituționale. Pevederile art.330² CP RM nu pot fi aplicate retroactiv cu privire la bunurile dobândite înainte de intrarea în vigoare a prevederilor în cauză.

Într-o altă ordine de idei vom specifica că Curtea Constituțională a Republicii Moldova și-a exprimat propria viziune asupra preeminenței dreptului, interpretării legii penale, inclusiv în cazul determinării legii mai favorabile. În acest sens, am găsit trei Hotărâri ale Curții Constituționale a Republicii Moldova care abordează problemele vizate.

Astfel, în *Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova din 13 octombrie 2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Hotărârii Guvernului nr.79 din 23 ianuarie 2006 privind aprobarea Listei substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care conțin astfel de substanțe depistate în trafic ilicit, precum și cantitățile acestora (Sesizarea nr. 30a/2015)* [11] s-a reținut că Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în jurisprudența sa, a remarcat în mod constant că principiul preeminenței dreptului impune ca orice imixtiune a autorităților în drepturile individului, pe care Convenția europeană le protejează, să fie supusă unui control riguros. *O normă este clară, accesibilă și previzibilă numai atunci când este redactată cu suficientă precizie, în așa fel încât să permită oricărei persoane să-și corecteze conduita și să fie capabilă, cu consiliere adecvată, să prevadă, într-o măsură rezonabilă, consecințele care pot să apară dintr-o normă* (*Silver ș.a. vs. Regatul Unit, 25 martie 1983*).

Odată ce statul adoptă o soluție, aceasta trebuie să fie pusă în aplicare cu claritate și coerență pentru a evita pe cât este posibil insecuritatea juridică și incertitudinea pentru subiecții de drept pe care îi privesc măsurile de aplicare a acestei soluții (*Păduraru vs. România, 1 decembrie 2005, §92*).

În acest sens, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a subliniat că principiul legalității delictelor și pedepselor și principiul, potrivit căruia o lege penală nu poate fi aplicată extensiv în detrimentul acuzatului, în special prin analogie, înseamnă că o infracțiune trebuie să fie definită clar prin lege. Această condiție este îndeplinită atunci când individul poate să știe, pornind de la prevederea normei pertinente și cu ajutorul interpretării ce este dată în jurisprudență, ce acte și omisiuni sunt de natură să-i angajeze responsabilitatea penală (*Kokkinakis vs. Grecia, 25 mai 1993*).

Prin această Hotărâre Curtea Constituțională a Republicii Moldova, pornind de la faptul că legea penală este o *lex stricta*, a evidențiat că aceasta nu poate să abunde în texte incriminatoire sau explicative. Spre deosebire de alte legi, legea penală trebuie interpretată prin aplicarea coroborată a interpretării gramaticale cu cea teleologică, care își propune lămurirea înțelesului normei juridice pornind de la finalitatea acesteia. În pofida exactității sale, dreptul penal, exprimat printr-o *lex certa*, este o ramură de drept sensibilă anume din cauza excesului de text normativ necesar a fi supus interpretării (îndeosebi în cazul obiectului juridic, fie al laturii subiective a componentei de infracțiune), inclusiv în baza normelor de trimitere sau de blanchetă.

Principiul legalității, în sens formal, stabilește în principal raporturile între norme și actele de aplicabilitate a acestora, *normele trebuind astfel să se deosebească de regulile ce vizează aplicabilitatea lor*.

Într-o altă Hotărâre, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a reținut că unul dintre elementele fundamentale ale preeminenței dreptului și ale statului de drept îl constituie principiul legalității, garantat de art.1 alin.(3) din Constituție [12]. Preeminența dreptului se asigură prin întreg sistemul de drept, inclusiv prin normele penale, acestea caracterizându-se prin anumite trăsături proprii, distinctive în raport cu alte categorii de norme, ce se diferențiază între ele prin caracterul și structura lor, prin sfera de incidență.

În jurisprudența sa, Curtea Constituțională a subliniat că *preeminența dreptului în materie penală exprimă, printre altele, asigurarea legalității infracțiunilor și pedepselor; inadmisibilitatea aplicării extensive a legii penale, în detrimentul persoanei, în special prin analogie*.

Totodată, s-a constatat că incriminarea faptelor în legile penale, stabilirea pedepsei pentru ele, precum și alte reglementări, se întemeiază pe rațiuni de politică penală. Astfel, legea penală constituie un ansamblu de reguli juridice, formulate într-o manieră *clară, concisă și precisă*, conform garanțiilor calității legii prevăzute de art.23 din Constituție. Or, calitatea legii penale constituie o condiție vitală pentru menținerea *securității raporturilor juridice* și ordonarea eficientă a relațiilor sociale.

Curtea Constituțională reține că garanțiile instituite în Constituție impun ca *doar legiuitorul să reglementeze conduita incriminată, astfel încât fapta, ca semn al laturii obiective, să fie cert definită, dar nu identificată prin interpretarea extensivă de către cei care aplică legea penală*. O astfel de modalitate de aplicare poate genera *interpretări abuzive*. Cerința interpretării stricte a normei penale, precum și interdicția analogiei în aplicarea legii penale, urmăresc protecția persoanei împotriva arbitrarului.

Totodată, s-a precizat că legiuitorul se bucură de o marjă de apreciere destul de largă, avându-se în vedere că acesta se află într-o poziție care îi permite să aprecieze, în funcție de o serie de criterii, necesitatea unei anumite politici penale. Totuși, Curtea reține că, deși, în principiu, legiuitorul se bucură de o competență exclusivă în reglementarea măsurilor ce țin de politica penală a statului, această competență nu este absolută, ci este circumscrisă anumitor rigori stabilite de Constituție.

Într-o altă speță [13], autorul sesizării a susținut că o faptă, pentru a fi considerată infracțiune, urmează a fi stipulată expres în Codul penal, care este unica lege penală; or, nu poate fi considerată infracțiune fapta interzisă de alte legi care nu au caracter penal, ceea ce contravine principiului dreptului penal, potrivit căruia interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale este interzisă.

Autorul excepției a considerat că pentru a satisface exigența previzibilității prevederilor legale legea trebuie să fie redactată în termeni suficient de clari și preciși, având toate noțiunile bine definite, astfel încât individul să fie în măsură să prevadă consecințele ce pot decurge dintr-o acțiune determinată. Totodată, Guvernul susține că precizarea genurilor de activitate interzise de legislație nu ține de obiectul legii penale, ci de cel al legislației care reglementează activitatea de întreprinzător. Stabilirea în legi speciale a interdicțiilor sau restricțiilor la desfășurarea unor genuri de activitate exclude necesitatea identificării în Codul penal a tuturor activităților ce sunt interzise prin lege, cu condiția în care domeniul de aplicare al faptei prevăzute de legea penală rezultă din textul legii speciale. Curtea Supremă de Justiție consideră că formularea „desfășurarea unor genuri de activitate interzise de legislație” din art.125 lit.b) CP RM este deosebit de vagă, pentru că nu stabilește specificul acestei activități din vastul domeniu economic și tipul de legislație penală sau de altă natură.

Potrivit opiniei Procuraturii Generale, prin norma „desfășurarea unor genuri de activitate interzise de legislație”, prevăzută de art.125 lit.b) CP RM, se înțelege și „desfășurarea unor activități în lipsa licenței”.

Curtea Constituțională a subliniat că unul dintre elementele fundamentale ale preeminenței dreptului și ale statului de drept îl constituie principiul legalității. Preeminența dreptului se asigură prin întreg sistemul de drept, inclusiv prin normele penale, acestea caracterizându-se prin anumite trăsături proprii, distincte în raport cu alte categorii de norme ce se diferențiază între ele prin caracterul și structura lor, prin sfera de incidență.

În același timp, având în vedere principiul aplicabilității generale a legilor, formularea acestora nu poate prezenta o precizie absolută. Una dintre tehnicile standard de reglementare constă în recurgerea mai degrabă la categorii generale decât la liste exhaustive. Astfel, numeroase legi folosesc, prin forța lucrurilor, formule mai mult sau mai puțin vagi, a căror interpretare și aplicare depind de practică. Oricât de clar ar fi redactată o normă juridică, în orice sistem de drept există un element inevitabil de interpretare judiciară, inclusiv a unei norme de drept penal. Nevoia de elucidare a punctelor neclare și de adaptare la circumstanțele schimbătoare va exista întotdeauna. Deși certitudinea în redactarea unei legi este un lucru dorit, aceasta ar putea antrena o rigiditate excesivă; or, legea trebuie să fie susceptibilă a se adapta schimbărilor de situație. Rolul decizional conferit instanțelor urmărește tocmai înlăturarea dubiilor ce persistă cu ocazia interpretării normelor.

Curtea Constituțională evidențiază că formularea unor norme juridice declarative în acte normative ne-penale, prin care se proclamă interdicția unei activități de întreprinzător, nu este suficientă pentru asigurarea principiului „ultima ratio”, prin care o faptă se incriminează ca infracțiune. Interdicția nu este suficientă pentru a declara respectivul comportament infracțiune. Mai mult decât atât, expresia generică utilizată în legile extrapenale, care reglementează activitatea de întreprinzător, și anume: „nerespectarea prezentei legi atrage răspundere disciplinară, civilă, contravențională și penală, în conformitate cu legislația în vigoare”, nu poate determina în mod automat încorporarea activității în prevederea art.125 lit.b) CP RM. O astfel de interpretare ar conduce la încălcarea *principiului interzicerii interpretării extensive a legii penale*. Or, interpretarea strictă a legii penale este un corolar direct al principiului legalității penale, a cărui valoare juridică este recunoscută atât în legislația națională, cât și în cea europeană. Articolul 3 alin.(2) CP RM stabilește expres că „interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii penale sunt interzise”, în caz contrar judecătorului i-ar reveni puterea de creare și legiferare a infracțiunilor.

Curtea menționează că, în materie penală, principiile „*nullum crimen sine lege*” și „*nulla poena sine lege*”, stabilite ca valori constituționale în art.22 din Constituție, impun ca doar legiuitorul să reglementeze conduita incriminată, astfel încât fapta, ca semn al laturii obiective, să fie cert definită, dar nu identificată prin interpretarea extensivă de către cei care aplică legea penală. O astfel de modalitate de aplicare poate genera interpretări abuzive. Cerința interpretării stricte a normei penale, precum interdicția analogiei în aplicarea legii penale, urmăresc protecția persoanei împotriva arbitrarului. Pe cale de consecință, Curtea Constituțională a constat că, în speță, problema abordată derivă din interpretarea și aplicarea eronată a legii, și nu din neclaritatea acesteia.

Concluzii

– Legea penală a Republicii Moldova este supusă principiului codificării. În acest sens, Codul penal este un act legislativ unic, expus într-o formă unitară, omogenă, care cuprinde toate normele juridice din dreptul penal, iar legiuitorul urmează să respecte statutul legii penale în raport cu întregul sistem de acte normative.

– Legea penală comportă un caracter general, ea reglementând situații și incriminând fapte care sunt aplicabile pentru subiecți nedeterminați și fără a avea caracter particular sau concret.

– Incriminarea faptelor în legile penale, stabilirea pedepsei pentru ele, precum și alte reglementări, cum ar fi prescriptibilitatea răspunderii penale, *se întemeiază pe rațiuni de politică penală*. Legea penală constituie un ansamblu de reguli juridice, formulate într-o manieră clară, concisă și precisă. Or, calitatea legii penale constituie o condiție vitală pentru menținerea *securității raporturilor juridice* și ordonarea eficientă a relațiilor sociale.

– Legea penală are repercusiunile cele mai dure comparativ cu alte legi sancționatoare. Ea incriminează faptele cele mai prejudiciabile, respectiv, norma penală trebuie să dispună de o claritate desăvârșită pentru toate elementele componenței infracțiunii în cazul normelor din Partea Specială a legii penale. Această condiție este indispensabilă și în cazul normelor din Partea Generală a legii penale. Formulele generale și abstracte într-un caz concret pot afecta funcționalitatea legii penale, aplicarea ei coerentă și sistemică, ceea ce ar denatura principiul calității legii.

– Legalitatea, ca principiu de bază al statului de drept, determină conformitatea normei sau a actului juridic cu normele superioare care stabilesc condiții de procedură privind edictarea normelor juridice. Orice reglementare urmează a fi în limitele principiilor statuate în sistemul de drept în vigoare și să se subscrie principiului preeminenței dreptului.

– *Principiul legalității normei penale*, în sensul *nulum crimen sine lege*, pune în sarcina legiuitorului două obligații: 1) să prevadă într-un text de lege faptele considerate infracțiuni și sancțiunile aferente (*lex scripta*); 2) să redacteze textul legii cu claritate (*lex certa*).

– *Preeminența dreptului* se asigură prin întreg sistemul de drept, inclusiv prin normele penale, acestea caracterizându-se prin anumite trăsături proprii, distinctive în raport cu alte categorii de norme ce se diferențiază între ele prin caracterul și structura lor, prin sfera de incidență. Principiul preeminenței dreptului impune ca orice imixtiune a autorităților în dreptul individului să fie supusă unui control strict.

– În materie penală, *preeminența dreptului* generează următoarele principii: 1) principiul legalității infracțiunilor și pedepselor; 2) principiul inadmisibilității aplicării extensive a legii penale, în detrimentul persoanei, în special prin analogie; 3) principiul aplicării legii penale în timp; 4) neretroactivitatea legii penale, cu excepția legii penale mai favorabile.

– Orice modificări legislative nu trebuie să desconsidere principiile sistemului de drept deja statuate de către legiuitorul însuși. Rațiunea legii penale are ca pilon de bază *proporționalitatea* pedepselor cu gradul prejudiciabil al faptelor comise, independent de circumstanțele comiterii lor. Astfel, orice reglementare de drept penal trebuie să fie conformă cu *principiile fundamentale ale dreptului penal* și cu exigențele prealabile ale *protecției drepturilor fundamentale*, prin exactitate respectând *principiul legalității*.

– În materie penală se aplică legea în vigoare la momentul comiterii faptei, și nu legea intrată în vigoare după consumarea infracțiunii, cu excepția legii mai favorabile, care are efect retroactiv.

– *Necesitatea reglementării prescripției tragerii la răspundere penală* reiese din chintesența acestei instituții; or, răspunderea penală, ca mijloc de realizare a ordinii de drept prin constrângere, trebuie să intervină cât mai curând după săvârșirea infracțiunii. Justificarea prescripției este strâns legată de rațiunea represiunii penale, care, după trecerea unui interval îndelungat de timp de la săvârșirea infracțiunii, devine

ineficientă în raport cu scopul pedepsei penale. La fel, rațiunea reglementării prescripției răspunderii penale o constituie garantarea *securității juridice* prin fixarea unor termene pentru intentarea acțiunilor penale și prevenirea unor atingeri dreptului la apărare.

– Legislativul păstrează deplina competență pentru a adopta reglementări de natură penală, inclusiv poate modifica prescripția penală, fie în sensul micșorării sau extinderii termenului, fie al eliminării totale a prescripției din legea penală, însă aceste modificări trebuie să fie încorporate în Codul penal, ca unica lege penală a Republicii Moldova, dar nu prin legi derogatorii.

– *Posibilitatea aplicării retroactive a prescripției tragerii la răspundere penală* variază în sistemele de drept și depinde de calificarea dată acesteia, în sens material sau procesual. Astfel, în statele în care prescripția este calificată în sens *material se aplică prevederile legale în vigoare la momentul comiterii faptei infracționale*, aplicarea retroactivă fiind posibilă doar dacă este mai favorabilă. În același timp, calificarea în sens procesual determină aplicarea imediată a legii oricărei proceduri supuse modificării, indiferent de momentul săvârșirii faptei infracționale.

Referințe:

1. Convenția europeană pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, amendată prin protocoalele adiționale. Încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950 și ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.1298-XIII din 24 iulie 1997.
2. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.001.
3. Codul penal al Republicii Moldova din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.
4. Codul jurisdicției constituționale, nr.502 din 16.06.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr.53-54.
5. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova din 19 ianuarie 2017 de inadmisibilitate a sesizării nr.159g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 126 alin.(1) și alin.(11) din Codul penal (*stabilirea proporțiilor mari și deosebit de mari*). Opinie separată expusă în temeiul art.27 alin.(5) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și art.67 din Codul jurisdicției constituționale.
6. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova din 29 aprilie 2016 de inadmisibilitate a sesizării nr.31g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 249 din Codul penal (*criteriile de calificare a faptelor penale și contravenționale*).
7. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova din 18 noiembrie 2016 de inadmisibilitate a sesizării nr.133g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 10¹ alin.(7) din Codul penal (*aplicarea legii mai favorabile în cazul recalificării infracțiunii*).
8. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova din 27 mai 2014 pentru controlul constituționalității art.II al Legii nr.56 din 4 aprilie 2014 pentru completarea articolului 60 din Codul penal al Republicii Moldova (*prescripția tragerii la răspundere penală*) (Sesizarea nr.27a/2014).
9. Hotărârea Curții Constituționale din 16 aprilie 2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (*confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită*) (Sesizarea nr.60a/2014).
10. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.86.
11. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova din 13 octombrie 2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Hotărârii Guvernului nr.79 din 23 ianuarie 2006 privind aprobarea Listei substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care conțin astfel de substanțe depistate în trafic ilicit, precum și cantitățile acestora (Sesizarea nr.30a/2015).
12. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova din 7 februarie 2017 privind excepția de constituționalitate a unor prevederi din articolele 424 alin.(2), 431 alin.(1) pct.1¹) din Codul de procedură penală și articolul 362¹ din Codul penal (Sesizările nr.145g/149g/2016).
13. Hotărârea Curții Constituționale din 22 iulie 2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 125 lit.b) din Codul penal, a articolelor 7 alin.(7), 39 pct.5), 313 alin.(6) din Codul de procedură penală și a unor prevederi din articolele 2 lit.d) și 16 lit.c) din Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție (*faptele care constituie practicarea ilegală a activității de întreprinzător*) (Sesizarea nr.37g/2016).

Prezentat la 28.07.2017